

**INVENTARISEREND VELDONDERZOEK
ARCHEOLOGIE JAN VAN RIEBEECKSTRAAT
102 - 106 STEENWIJK**

WOONCONCEPT VASTGOED

31 augustus 2012
076583573:0.1 - Vrijgegeven
B02042.000236.0100

Inhoud

1	Inleiding.....	2
1.1	Aanleiding onderzoek.....	2
1.2	Afbakening plangebied.....	2
1.3	Huidig en toekomstig gebruik en bodem verstorende activiteiten.....	3
1.4	Doel onderzoek.....	3
2	Bureauonderzoek.....	4
2.1	Onderzoeksmethodiek bureauonderzoek.....	4
2.2	Bodem en geomorfologie.....	4
2.3	Archeologisch onderzoek.....	5
2.3.1	Archeologische Beleidskaart gemeente Steenwijkerland en historische situatie.....	5
2.3.2	Archeologische monumentenkaart (AMK), waarnemingen en onderzoeksmeldingen.....	6
2.3.3		6
2.4	Verwachtingsmodel bureaustudie.....	7
3	Veldwerk.....	8
3.1	Opzet Veldwerk.....	8
3.1.1	Resultaten veldwerk.....	8
4	Conclusies en aanbevelingen.....	9
4.1	Conclusies.....	9
4.2	Aanbevelingen.....	9
Bijlage 1	Verklarende Woordenlijst en afkortingen.....	10
Bijlage 2	Bronnen.....	12
Bijlage 3	Boorpuntenkaart.....	13
Bijlage 4	Boorstaten.....	14
Colofon.....		15

1 Inleiding

1.1 AANLEIDING ONDERZOEK

Aanleiding voor het onderzoek zijn de nieuwbouwplannen in de Jan van Riebeeckstraat 102-106 te Steenwijk, gemeente Steenwijkerland. De bodemverstorende activiteiten die met deze bouwplannen gepaard gaan, kunnen eventuele archeologische waarden in de bodem verstoren. Dit onderzoek heeft als doel deze archeologische waarden op te sporen. Archeologie kan hiermee als volwaardig onderdeel van de procedure worden meegenomen.

1.2 AFBAKENING PLANGEBIED

Het plangebied vormt het gebied waarin de ingrepen zullen plaatsvinden (zie afbeelding 1 en tabel 1). Het plangebied ligt aan de oostzijde van de Frans Halsstraat. Het is ca 0,2 ha groot. In het plangebied zal nieuwbouw worden gerealiseerd. Voor het bureauonderzoek zal, voor zover van belang voor een beter begrip van de archeologie in het plangebied, een bredere zone van circa 1 km rond het plangebied worden bestudeerd: het studiegebied.

Tabel 1: Objectgegevens onderzoek

Objectgegevens onderzoek	
ARCADIS projectnummer	B02042.000236
Projectnaam	Inventariserend Veldonderzoek Archeologie Frans Halsstraat Steenwijk
Plaats	Steenwijk
Toponiem	Jan van Riebeeckstraat 102-106
Gemeente	Steenwijkerland
Provincie	Overijssel
Kaartblad	16 G
Coördinaten	203450 / 532966
Oppervlakte	Circa 0.2 ha
Onderzoeksmelding (CIS-code)	53453
Onderzoeksnummer (gereedmelding)	43121
Archeoregio	9, [REDACTED]
Uitvoerder	ARCADIS Nederland BV
contactpersonen	[REDACTED]
Opdrachtgever	Woonconcept Vastgoed
Bevoegd Gezag	Gemeente Steenwijkerland, Vertegenwoordigd door [REDACTED]
Uitvoeringsperiode onderzoek	Augustus 2012
Beheerder en plaats documentatie	ARCADIS Nederland BV, locatie Assen Na deponering: Provinciaal Depot Overijssel, Deventer

Afbeelding 1: Het plangebied staat linksonder op de kaart in rood.

1.3 HUIDIG EN TOEKOMSTIG GEBRUIK EN BODEM VERSTORENDE ACTIVITEITEN

Op dit moment is het gebied bebouwd met woningen. Voor het terrein staan nieuwe woningen gepland met bijbehorende schuurtjes. De bodem is waarschijnlijk reeds gedeeltelijk verstoord door de bouw van de huidige woningen. Ook de bouw van de nieuwe woningen brengt bodemverstorende activiteiten met zich mee. Deze zullen bestaan uit het slopen van de bestaande bouw, het bouwrijp maken van het perceel en de bouw van de nieuwe woningen.

1.4 DOEL ONDERZOEK

Het inventariserend veldonderzoek (IVO) bestaat uit een bureauonderzoek en een booronderzoek. Het bureauonderzoek heeft tot doel een gespecificeerd verwachtingsmodel te ontwikkelen voor het plangebied. Het onderzoeksdoel van het booronderzoek is het toetsen en aanvullen van het verwachtingsmodel uit de bureaustudie. Het verkennend booronderzoek is gericht op het aanwijzen van kansarme en kansrijke zones binnen het plangebied. Hiertoe wordt gekeken of de lagen waarin archeologische resten kunnen worden verwacht, aanwezig en intact zijn.

De conclusies van het IVO zijn richtinggevend voor eventueel vervolgonderzoek.

2 Bureauonderzoek

2.1 ONDERZOEKSMETHODIEK BUREAUONDERZOEK

In dit hoofdstuk worden de bekende archeologische gegevens in het plangebied beschreven. Daartoe zijn diverse bronnen geraadpleegd. De belangrijkste categorieën zijn historische, geomorfologische en bodemkundige bronnen, in combinatie met de gemeentelijke verwachtingskaart van Steenwijkerland, alsmede (digitale) databestanden zoals het ARChEologisch Informatie Systeem II (Archis II). Het bureauonderzoek is uitgevoerd conform de geldende eisen zoals deze aangegeven zijn in de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA, versie 3.2).

Archis II is beschikbaar gesteld door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) te Amersfoort. Archis II is het centrale databestand dat in Nederland het meest compleet voorhanden zijnde bestand op het gebied van archeologische vondsten (waarnemingen) en monumenten is. Alle bekende behoudenswaardige terreinen/ monumenten in Nederland zijn weergegeven op de Archeologische Monumenten Kaart (AMK). De AMK onderscheidt terreinen van archeologische, hoge archeologische en zeer hoge archeologische waarde (al dan niet beschermd).

Historische kaarten zijn met name waardevol voor het lokaliseren van vindplaatsen uit de late middeleeuwen en de nieuwe tijd, zeker indien deze gegevens kunnen worden gecombineerd met Archis II-meldingen.

De bodemkaart geeft inzicht in de bodemontwikkeling en in de aanwezigheid en dikte van de pakketten organisch materiaal. De geomorfologische kaart geeft inzicht in de opbouw van de ondergrond. Op basis hiervan kan ondermeer worden afgeleid in welke lagen eventuele archeologische waarden zich kunnen bevinden, welke waarden er te verwachten zijn, op welke diepte deze zich kunnen bevinden alsook de kans op verstoring en conservatie.

2.2 BODEM EN GEOMORFOLOGIE

In Archis II zijn naast archeologische gegevens ook bodemkundige kaarten opgenomen. Zo kan gebruik worden gemaakt van een bodemkaart, alsmede van een geomorfologische kaart. Het plangebied ligt binnen de bebouwde kom, en is derhalve op beide kaarten niet gekarteerd. Op basis van extrapolatie is het mogelijk dat het plangebied een laarpodzolgrond heeft (cHn23). Deze gronden worden dikwijls aangetroffen aan de rand van enkeerdgronden, op de overgang naar de lager gelegen veldpodzolgronden en beekerdgronden. Zij komen voornamelijk voor op zwakgolvend dekzand; het zijn bouwlanden die een mindere mate van ophoging kennen dan de enkeerdgronden (of esdekken), dan wel ontginningen van voor de 20e eeuw. Op de overgang van het ophogingsdek naar de B wordt regelmatig (nog) een E-horizont aangetroffen. Hoe meer van het oorspronkelijke bodemprofiel in tact is, des te groter de kans is dat archeologische waarden bewaard zijn gebleven.

Geomorfologisch gaat deze laarpodzolbodem mogelijk gepaard met een gordeldekzandwelling (3L6), wederom op basis van extrapolatie van gegevens. Gordeldekzandwellingen zijn de (licht) golvende dekzanden die als gordels rondom de stuwwallen liggen.

2.3 ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK

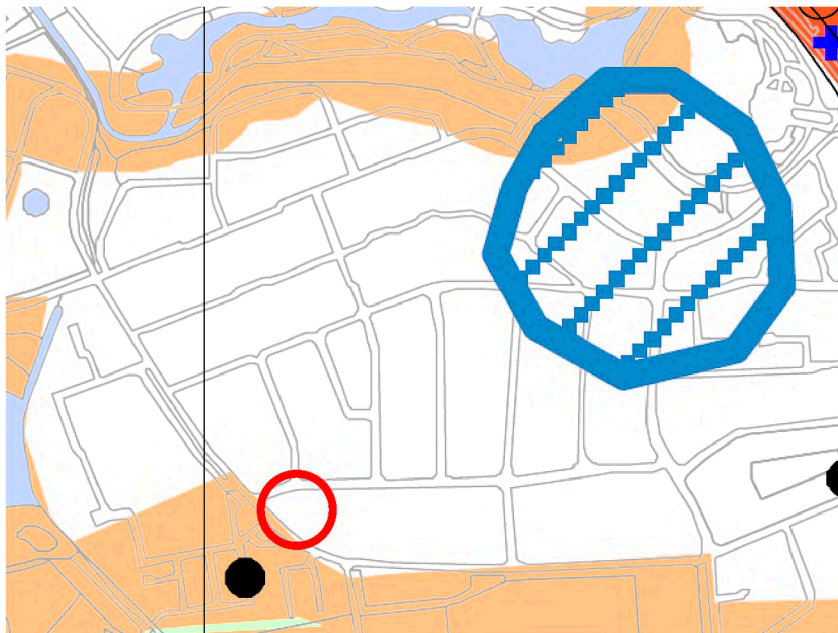
De archeologische perioden zoals besproken in onderhavig rapport, zijn opgenomen in tabel 2.

Tabel 2: Archeologische perioden. Bron: ABR

Periode	Begin	Einde
Nieuwe tijd	1500	heden
Middeleeuwen	450	1500
Romeinse tijd	12 v. Chr.	450
IJzertijd	800 v. Chr.	12 v. Chr.
Bronstijd	2.000 v. Chr.	800 v. Chr.
Neolithicum	5.300 v. Chr.	2.000 v. Chr.
Mesolithicum	8.800 v. Chr.	4.900 v. Chr.
Laat paleolithicum	35.000 v. Chr.	8.800 v. Chr.

2.3.1 ARCHEOLOGISCHE BELEIDSKAART GEMEENTE STEENWIJKERLAND EN HISTORISCHE SITUATIE

Afbeelding 2: Uitsnede gemeentelijke archeologische waarden- en verwachtingenkaart Steenwijkerland

○ = plangebied

Door [redacted] van de gemeente Steenwijkerland is op basis van de gemeentelijke verwachtingskaart en een kort onderzoek het volgende bepaald:

Hier is niet bekend wat de archeologische waarden of verwachtingen zijn. Hier zal per geval in overleg met de gemeente bepaald moeten worden of een archeologisch onderzoek nodig is. Ook hier geldt echter dat voor grond- of bouwwerkzaamheden van minder dan 250 m2 in principe geen archeologisch onderzoek zal worden gevraagd.

De huizen aan de Jan van Riebeeckstraat met de nummers 102-106 worden gesloopt. Op de vrijgekomen locatie wordt een appartementencomplex gebouwd. De huidige woningen zijn in de na-oorlogse periode gebouwd. Uit een kort bureauonderzoek blijkt dat de locatie tot die tijd een agrarische functie had. Volgens de kadastrale minuut uit 1832 viel het onder Westwijk 't Goor. Het was in gebruik als weiland. Direct ten zuiden van het plangebied zijn op een akker een aantal losse vuursteenvondsten en een slijpsteen, daterend uit het paleolithicum, gevonden. Omdat het plangebied in de bebouwde kom ligt heeft het een onbekende archeologische verwachting (zie kaartje). Het beleid van de gemeente voor dergelijke gebieden is:

Conclusie

Het uitvoeren van archeologisch onderzoek is noodzakelijk. Niet alleen omdat de geplande nieuwbouw groter is dan de onderzoeksgrens van 250 m², maar juist omdat uit de directe nabijheid waarnemingen bekend zijn.

9 januari 2012

Gemeente Steenwijkerland

2.3.2 ARCHEOLOGISCHE MONUMENTENKAART (AMK), WAARNEMINGEN EN ONDERZOEKSMELDINGEN

In en om het plangebied zijn geen AMK-terreinen gelegen. Dit geldt ook voor onderzoeksmeldingen. Direct ten zuiden van het plangebied zijn op een akker een aantal losse vuursteenvondsten en een slijpsteen, daterend uit het paleolithicum, gevonden (12387. Bron ARCHIS II).

2.3.3 HISTORIE STEENWIJK

Steenwijk ontstaat uit 3 hoeves die in het bezit waren van de bisschop van Utrecht. Uit deze 3 hoeves ontstaan de nederzettingen Westwijk, Middelwijk en Oostwijk. Steenwijk ontwikkelde zich uit Middelwijk tot een handelsnederzetting. In 1134 werden de rechten van de markebewoners opnieuw vastgelegd. Hierdoor konden ook nieuwe mensen zich vestigen in Steenwijk. Dit leidde tot een flinke groei van de gemeenschap, de handel en de ambachten. Waarschijnlijk krijgt Steenwijk stadsrechten tussen 1255 en 1295.

De eerste vermelding van de Sint Clemenskerk is rond 1206. Tijdens opgravingen van de ROB tussen 1975 en 1977 is echter een houten kerk aangetroffen, waarvan de cella rond 1000 gedateerd kan worden. De opvolger van de houten kerk was gefundeerd op veldkeien. Vanaf de 12e eeuw wordt achtereenvolgens eerst tufsteen en daarna baksteen (vanaf ca 1300) gebruikt voor de nieuwere fasen. Ook krijgt de kerk een zware toren. Rond 1500 heeft de kerk haar huidige vorm en omvang bereikt. Het kerkelijk centrum van de Sint Clemenskerk beheerste een enorm gebied, dat zich uitstreekte van ver in Drenthe tot aan het riviertje de Tjonger in Friesland.

Behalve een kerkelijk centrum was Steenwijk ook een marktcentrum. In 1358 wordt de stad marktrecht verleend. De centrale ligging en de ligging aan de weg naar [redacted] speelden daarbij een belangrijke rol. In de jaren hierna volgen grote schermutselingen tussen de legers van de bisschop en de Friezen (de Stellingwerwers).

Vanaf de 14e eeuw wordt een begin gemaakt met een aantal grote verdedigingswerken in Steenwijk. De noordoostzijde van de stad was relatief beschermd door de moerassige gebieden langs de Aa. De zuidwestkant, rond het hoger gelegen Kamp, had daarentegen vaker last van invallen. Aan deze zijde van

de stad worden de eerste wallen en grachten aangelegd. De grachten aan de oostzijde zijn pas later gegraven. In 1413 werd een deel van de stad en een deel van de vestingwerken totaal vernield door invallende Friezen en in 1523 werd de gehele stad door invallende Gelderse troepen vernield. In de periode 1591 en 1592 werd de stad opnieuw belangrijk versterkt. Omstreeks 1621 werd het geheel met aarden wallen omgeven. Oorspronkelijk telde Steenwijk 4 stadspoorten. De Onnase poort wordt in 1621 afgebroken, de overige poorten rond 1830.

2.4 VERWACHTINGSMODEL BUREAUSTUDIE

Op basis van de uitgevoerde bureaustudie kunnen in het plangebied redelijkerwijs waarden uit de late middeleeuwen worden verwacht. Steenwijk ontstaat rond die tijd uit een cluster van 3 hoeves, waarbij een kleine nederzetting ontstaat. Archeologische waarden kunnen bestaan uit nederzettingsafval, zoals bijvoorbeeld aardewerk. Deze waarden kunnen in de top van de oorspronkelijke Pleistocene bodem (E en/of B-horizont) worden aangetroffen. Grondsporen zoals waterputten en beerputten kunnen tot op grote diepte (C-horizont) voorkomen. Ook is het mogelijk dat zich in het plangebied een esdek bevindt. Door de afdekkende en daardoor conserverende werking van het esdek zijn mogelijk intacte archeologische waarden uit het mesolithicum tot en met ijzertijd te verwachten.

De bodem van het plangebied is mogelijk verstoord door de bouw van de huidige woonwijk. Uit het booronderzoek zal moeten blijken in hoeverre de bodem verstoord is en of er nog lagen van het oorspronkelijke bodemprofiel aanwezig zijn.

3

Veldwerk

3.1 OPZET VELDWERK

Het veldwerk is uitgevoerd in augustus 2012. Er is conform de richtlijnen van de KNA 3.2 gewerkt. Er is gewerkt met een standaard boorgrid van minimaal 6 boringen per hectare. Met een oppervlakte van 0.2 hectare zijn 6 boringen geplaatst. De boringen moesten geplaatst worden tussen de bestaande, nog niet gesloopte, bebouwing. Daardoor kon geen net boorgrid gehanteerd worden. De boringen zijn uitgevoerd met een 7 cm Edelmanboor. De boringen zijn tot een diepte van 25 cm in de onverstoorde C-horizont gezet. Relevante lagen zijn gezeefd op een zeef met een maaswijdte van 4 mm.

3.1.1 RESULTATEN VELDWERK

De boorpuntenkaart is in bijlage 3 weergegeven, de boorbeschrijvingen zijn opgenomen als bijlage 4. Uit het booronderzoek bleek dat de bodem in het plangebied tot op het keileem volledig is verstoord. Er werden geen archeologische indicatoren aangetroffen. Onder een (opgebrachte) bouwvoor van circa 10-20 cm die uit matig fijn zand bestond, ligt een verstoorde laag. Deze verstoorde laag ging door tot het keileem, en bestond uit matig fijn zand dat al sterk lemig was. In boringen 1 en 2 is op circa 75 cm -mv. geel wit dekzand aanwezig met ijzer. De diepte waarop het keileem werd aangetroffen is varieerde van 70 cm -mv. tot 100 cm -mv.

4

Conclusies en aanbevelingen

4.1 CONCLUSIES

Uit het uitgevoerde veldonderzoek is gebleken dat de bodem in het plangebied volledig is verstoord. Onder de verstoorde lagen zijn geen archeologische waarden meer te verwachten. Er werden geen archeologische indicatoren aangetroffen, eventueel aanwezige archeologische waarden zijn verstoord.

4.2 AANBEVELINGEN

Op basis van bovenstaande conclusies wordt het plangebied als niet behoudenswaardig beschouwd. Aanbevolen wordt geen nader onderzoek uit te voeren en het plangebied vrij te geven.

De implementatie van deze aanbevelingen is afhankelijk van het oordeel van het bevoegd gezag van de gemeente Steenwijkerland, in dezen vertegenwoordigd door het Drs. [REDACTED]. Wanneer bij de uitvoering van werkzaamheden onverhoopt grondsporen en/of vondsten worden aangetroffen, dient hiervan direct melding te worden gemaakt bij het bevoegd gezag de gemeente Steenwijkerland.

Bijlage 1

Verklarende Woordenlijst en afkortingen

Verklarende woordenlijst

B-horizont	Dat deel van het bodemprofiel waar bodemvormende effecten (zoals inspoeling van materiaal uit de A-horizont) zichtbaar zijn.
Beekeerdgronden	Afgeleid van de ligging langs beken.
Dekzand	Een periglaciale eolische zandlaag die over een groter oppervlak als een dek over oudere formaties ligt. Dergelijke lagen stammen uit glaciële perioden waarin de grond niet door planten werd vastgehouden en de wind vrij spel had.
E-horizont	Uitspoelingshorizont (vroegere A2-horizont). Deze horizont is als gevolg de uitspoeling van humeus materiaal loodgrijs van kleur. Het deel van het bodemprofiel tussen de bovenliggende A- en onderliggende B-horizont (inspoelingshorizont).
Enkeerdgrond	De meeste enkeerdgronden zijn zgn. oude bouwlanden in de zandgebieden. In het noorden en midden van ons land worden deze vaak aangeduid met de namen "es", "eng", of "enk". In het zuiden van het land aangeduid als "akker".
Geomorfologie	Verklarende beschrijving van de vormen van het aardoppervlak in verband met de wijze van hun ontstaan.
Laarpodzolgronden	'Laar' en 'loo' zijn ontginningsnamen uit de Middeleeuwen. De eigenlijke betekenis is een (nat/moeras)bos of een open plek daarin. De benaming komt vooral bij oudere ontginningen voor.
Pleistoceen	Geologisch tijdvak van circa 2,3 miljoen jaar geleden tot het begin van het Holoceen (circa 8.800 v. Chr.). Het Pleistoceen wordt gekenmerkt door de vier bekende ijstijden.
Stuwwal	Door landijs horizontaal opgedrukte grond die als een heuvel(rug) achterblijven.
Veldpodzolgronden	Benaming voor gemeenschappelijk gebruikte heidevelden die buiten de essen lagen. De benaming komt vooral bij jongere ontginningen voor.

Afkortingen

ABR	Archeologisch Basis Register. Samengesteld door de ROB/RACM (RCE). Het ABR is een typologie, in referentielijsten met chronologische waarde voor onder meer materiaal, geomorfologische eenheden, grondgebruik, vondstlagen, complexen etc.
AMK(-terrein)	Archeologische Monumenten Kaart. Een gedigitaliseerd bestand van alle bekende behoudenswaardige archeologische terreinen/door de RCE erkende archeologisch monumenten in Archis II. Deze terreinen zijn gewaardeerd als terrein van zeer hoge en hoge archeologische waarde en archeologische waarde.
Archis II	ARChEologisch Informatie Systeem II, het landelijke digitale databestand voor archeologie van de RCE. Hierin zijn de AMK terreinen, archeologische waarnemingen en vondstmeldingen opgenomen.
CCvD	Centraal College van Deskundigen archeologie. Het CCvD Archeologie draagt zorg voor het ontwikkelen en actueel houden van het certificeringschema (het geheel van beoordelingsrichtlijn, de KNA en aanvullende documenten zoals bijvoorbeeld de leidraden) binnen de Nederlandse archeologie. Het doel van het CCvD is borgen dat alle direct belanghebbenden inspraak hebben bij het ontwikkelen en actueel houden van de KNA en het toekomstige certificeringsschema. het CCvD heeft de meeste taken van het CvAK (College voor de Archeologische Kwaliteit) overgenomen.
IKAW	Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden. De landelijke verwachtingskaart voor archeologie geeft een trefkans op archeologische waarden: zeer lage, laag, middelhoog en hoog. Deze waardering is gebaseerd op o.a. bodemtypen, relatieve hoogtes en archeologische vindplaatsen.
IVO	Inventariserend Veldonderzoek. Bestaat in 4 fasen: IVO-O (Overig): verkennd booronderzoek karterend booronderzoek waarderend booronderzoek IVO-P (proefsleuvenonderzoek): proefsleuvenonderzoek
KNA	Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie. Regels betreffende de processen binnen archeologisch onderzoek. Opgesteld door het CCvD.
RCE	Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Tot 11 mei 2009 de RACM (Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten).

Bijlage 2 Bronnen

Archeologische kaarten en databestanden

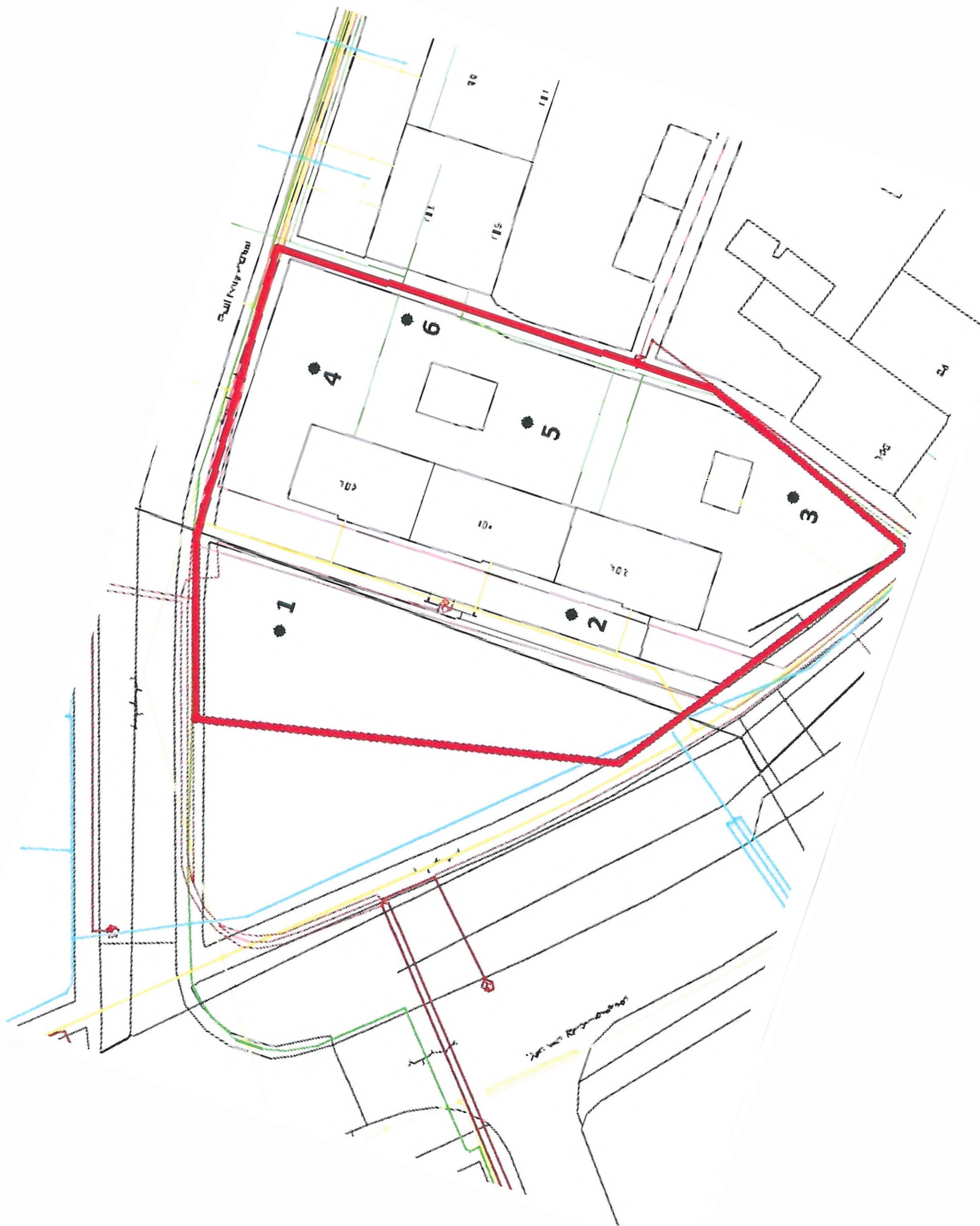
- Archeologisch informatie Systeem II (Archis II), Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE), Amersfoort, 2012.
- [REDACTED] en [REDACTED]. Archeologische verwachtingen- en beleidskaart voor het grondgebied van Steenwijkerland. Een aanzet tot het ontwikkelen van ruimtelijk archeologiebeleid. Vestigia. Amersfoort 2006.

Overige bronnen

- Archeologisch Basis Register (ABR), Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB), Amersfoort 1992.
- Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie, versie 3.2, Centraal College van Deskundigen, 2007.
- Veldhandleiding Archeologie, Archeologische leidraad 1, College voor de Archeologische Kwaliteit, Zoetermeer 2002.
- [REDACTED], et. al. Prospectief boren. Een studie naar de betrouwbaarheid en toepasbaarheid van booronderzoek in de prospectiearcheologie. RAAP-rapport 1000, 2004.

Bijlage 3

Boorpuntenkaart

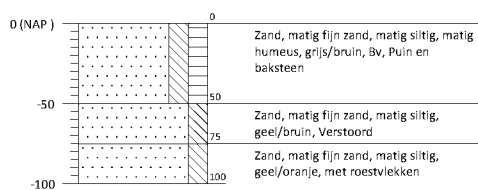

Bijlage 4 Boorstaten

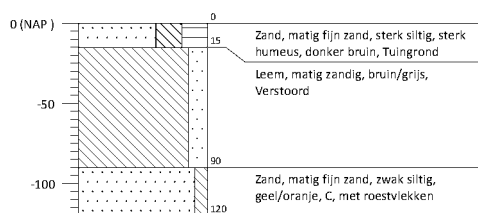
IVO Steenwijk 2012

Boorstaten

Boring: 1

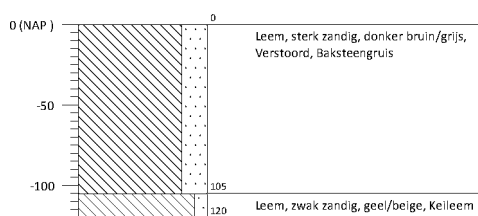
Boring: 2

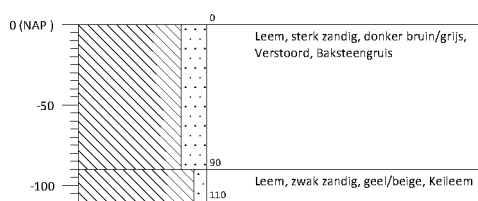
Boring: 3

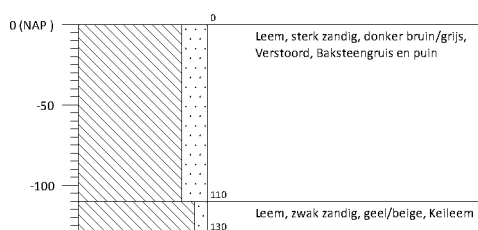
Boring: 4

Boring: 5

Boring: 6

Colofon

INVENTARISEREND VELDONDERZOEK ARCHEOLOGIE JAN VAN RIEBEECKSTRAAT 102 - 106 STEENWIJK

OPDRACHTGEVER:

Woonconcept Vastgoed

STATUS:

Vrijgegeven

AUTEUR:

[REDACTED]

GECONTROLEERD DOOR:

[REDACTED]

VRIJGEGEVEN DOOR:

[REDACTED]

31 augustus 2012

076583573:0.1

ARCADIS NEDERLAND BV

Zendmastweg 19

Postbus 63

9400 AB [REDACTED]

[REDACTED]

Fax [REDACTED]

www.arcadis.nl

Handelsregister 9036504

©ARCADIS. Alle rechten voorbehouden. Behoudens uitzonderingen door de wet gesteld, mag zonder schriftelijke toestemming van de rechthebbenden niets uit dit document worden vervoelvoudigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, digitale reproductie of anderszins.